

gotická architektúra - pozri *gotický sloh*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Gothic_architecture

gotická architektúra anglická - *anglická architektúra gotická*
gotická architektúra podľa krajín -

http://fr.wikipedia.org/wiki/Cat%C3%A9gorie:Architecture_gothique_par_pays

gotická architektúra švajčiarska - *švajčiarska architektúra gotická*
gotická architektúra talianska - *taliánska architektúra gotická*
gotická kurzíva - *kurzíva gotická*
gotická majuskula - *majuskula gotická*
gotické katedrály - pozri *Notre Dame v Paríži*

http://es.wikipedia.org/wiki/Categor%C3%ADa:Catedrales_g%C3%B3ticas

K. F. Lessing: Gotický kostol na morskom útese (1815)

K. F. Schinkel: Stredoveké mesto na rieke (1815)

gotické maliarstvo - pozri *gotický sloh*

http://es.wikipedia.org/wiki/Categor%C3%ADa:Pintura_g%C3%B3tica

gotické písmo - bohatá skupina písiem vychádzajúca z troch základným typov: *textury*, *rotundy* (najmä v talianskom okruhu) a *bastardy*; gotické písmo tiež možné nazvať latinským *minuskulovým* písmom; hlavným zdrojom *karolínska minuskula*, ktorá koncom 12.st. nadobúda pretiahnuté litery do výšky, zahrotené oblúčiky (tvar *mandorly*) a tieňovanie; zhustené priraďovanie, množstvo *ligatúr* a skratiek bez pravidiel najmä v 14.-15.st. > znížená čitateľnosť; iným predchodcom gotického písma bolo v 13.st. *cisteriácke písmo*; v 14.st. vzniká *gotická kurzíva* a koncom 14.st. aj *bastarda*; gotické písmo rozširované z francúzskych skriptorií, rozčlenilo sa do rôznych typov a viedlo ku strate písmovej jednoty známej v karolínskom období; skriptoria náboženských bratstiev pracujúce aj pre feudálne a meštianske kancelárie viedli k odchýlkam od základného typu; hlavným typom gotického písma bola spomínaná *textura*, ale rozširovala sa aj *fraktura*; francúzske gotické písmo nazývané *lettre de fourme* (v Taliansku nazývané aj *lettera francesse*); v Taliansku obľúbené oblejšie tvary písma, rozširované písmo *gotico-antigua* a *rotunda*; obsiahlu skupinu gotického písma tvorila už spomínaná *bastarda*, jej začiatočným typom bola *bastarda florentská*, obmieňaná v strednej a západnej Európe (pozri *česká bastarda*); názov gotické písmo s pejoratívnym nádychom zavedený *humanistami* až v 15.st. (gotické písmo v porovnaní s rímskou *kapitálou* a karolínskou minuskulou sa im videlo úpadkové); až v 19.st. sa stal názov gotické písmo odborným termínom; pozri *gotická minuskula*, *gotická majuskula*, *švabach*, *kurentka*; *novogotické písmo*, *Codex argenteus*; *Great Bible/Veľká biblia*

https://cs.wikipedia.org/wiki/Gotick%C3%A9_p%C3%ADsmo

Fénix (Aberdeenský bestiár, gotické písmo z 12.st.)

gotické sochárstvo - pozri *gotický sloh*
gotické umenie - pozri *gotický sloh*

gotické zakrivenie - na rozdiel od *kontrapostu* sú od 13.st. u početných gotických figur posunuté vodorovné osi (panva, ramená) nie v protiľahlom, ale v rovnakom smere; hlava naklonená ku zvýšenému ramenu > zakrivenie v tvare písmena S, ktoré zvyrazňuje stúpajúci pohyb tela (v zmysle gotického stavebného zámeru); porovnaj *figúra serpentinata*

gotickí architekti - pozri *Giotto di Bondone*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Gothic_architects

gotickí architekti katalánski - *katalánski architekti gotickí*

gotickí maliari - pozri *Giotto di Bondone, R. Frueauf ml.*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Gothic_painters

http://ca.wikipedia.org/wiki/Categoria:Pintors_del_gòtic

gotickí maliari španielski -

http://es.wikipedia.org/wiki/Categoría:Pintores_de_España_del_gótico

gotickí maliari talianski - *talianski maliari gotickí*

gotickí sochári -

http://ca.wikipedia.org/wiki/Categoria:Escultors_del_g%C3%B2tic

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Gothic_sculptors

http://es.wikipedia.org/wiki/Categor%C3%ADa:Escultores_del_G%C3%B3tico

http://sk.wikipedia.org/wiki/Kateg%C3%B3ria:Gotick%C3%AD_soch%C3%A1ri

http://pt.wikipedia.org/wiki/Categoria:Escultores_do_G%C3%B3tico

gotickí sochári nemeckí - *nemeckí gotickí sochári*

gotickí sochári katalánski - *katalánski sochári gotickí*

gotickí sochári talianski - *talianski sochári gotickí*

gotickí umelci -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Gothic_artists

gotickí umelci katalánski - *katalánski umelci gotickí*

gotický modul - *modul gotický*

gotický oblúk - *oblúk lomený/oblúk hrotitý*

gotický odev - Skarlantová: odev vychádza z rovnakého dobového ideálu krásy ako *architektúra*: zámerne štylizuje telo, zdôrazňuje vertikálnu líniu, podporuje dojem štíhlosti a vznešenosti (obdobou *lomeného oblúka* gotickej klenby špicaté, pretiahnuté *klobúky*, rukávy a topánky); obdobie gotickej módy časovo rozsiahle, s rôznymi lokálnymi odlišnosťami; v 13.st. rytiersky stav obohacuje odev o orientálne prvky (*križiacke výpravy* do Orientu); rozvoj dvorskej módy ovplyvnený *heraldikou* s jej farebnou symbolikou; gotický odev opúšťa románsky košľový strih, je tvarovaný na telo > zložitý strih vyžadoval špecializovaného remeselníka - krájača > krajčírka a jeho práca sa z domáceho prostredia postupne presunula do dielne krajčírskoho *cechu*; nová móda rozvíjaná najprv výlučne v prostredí šľachty; rukávy vrchného odevu zakončené ozdobnými cípmi, dlhými často po zem; okraje rukávov tiež vykrúžené, podložené materiálom inej farby; plášť na prsiach zopnutý sponou; cenným doplnkom odevu bol opasok, podľa možnosti kožený s kovovými tepanými terčikmi, *emailovými* ozdobami alebo *polodrahokamami*; módné kovové gombíky, kovové spony, *diadémy*;

mužský odev: priliehavé *nohavice* dopĺňované stále užšou *sukňou*, spájanou šnúrovaním alebo gombíkmi; plášť rôznej dĺžky, materiálu a výzdoby, pre majetnejšie vrstvy podšitý kožušinou (vzácné boli kuna a sobol), pre panovníka a jeho rodinu ozdobený *hermelínom*;

ženský odev: postava zahalená od hlavy po päť, cez úzky základný odev obliekaná sukňa: 14.st.: pasová línia znížená na boky (štylizovaná línia S); symbolom ženskej krásy dlhé vlasy, osobitne cenené svetlé ("zlaté") vlasy; nezakryté, voľne rozpustené, skučeravené pomocou horúcich železok alebo zapletané do vrkočov iba slobodné dievčatá; vydaté ženy vlasy zakryté "zavinutím" (český termín) > pozostatok v dnešnom *ľudovom odevu*; ženy z ľudu zavinutie v podobe rúšky z hrubšieho plátna, bohatšie ženy z jemnej tkaniny s výšivkou a naberaním na okrajoch; niekedy

rúšku dopĺňal podvínok (český termín) zakrývajúci aj hrdlo; v 14.st. ako pokrývka ženskej hlavy aj čepiec, nazývaný aj "česká kukla"; ženy feudálov: závoje s dĺžkou podľa hierarchie na panovníckom dvore;

mužská móda mešťanov a rytierov v *štýle móda mi-parti* s rôznofarebnými nohavicami, kabátcom, ktorý sa postupne skracoval po pás; vrchným reprezentačným odevom bol plášť rôznej dĺžky, materiálu a výzdoby, pre majetnejšie vrstvy podšitý kožušinou (vzácne boli kuna a sobol), pre panovníka a jeho rodinu ozdobený *hermelínom*; väčšinou sa plášť v 15.st. skrátil a prepásaním vytváral bohaté záhyby; úzka, špicatá, zahnutá obuv (znak spoločenského postavenia: vyššia šľachta: dĺžka na dve a pol chodidlá, mešťania: predĺženie o jedno chodidlo, ľud predĺženie o polovinu stopy; na ochranu drahej obuvi z kože a zamatu používané pantofle so silnou drevenou podošvou a upevňované koženými remienkami;

odev vzdelancov: univerzitní učitelia: voľný plášť tmavej farby s rukávami (pozri *talár*); študenti: prepásaná suknica, priliehavé nohavice a kukla, ktorá kryla ramená, príp.aj hlavu; na opasku zavesená malá kožená brašna určená pre kalamár a brk na písanie;

móda panovníckeho dvora (módny trend udával burgundský dvor): štylizácia figúry, farebné kombinácie, zložitý strih, drahé materiály najmä *hodváb* (*atlas*, *brokát*, *damašek*, *aksamiet*); zdobenie drahocenných tkaním votkávanými alebo vyšívanými vzormi (pozri *krumplovanie*, *zlatohlav*); vysoké rohaté čepce, kuželovitý *hennin*; módne vysoké čelo dopĺňajúce vysoký čepiec zaistovalo vytrhávanie vlasov po trojuholníček nad čelom; ženský odev *robe* zvyčajne a štylizoval tvary tela, posunul pas hore a sukňu pretiahol do vlečky; skrátenejší živôtik s hlbokým výstrihom vo tvare V, prsia zakryté ozdobným pásom ("prsníkom"/český termín); *šperk* tvorili zvončeky, hrkálky okolo pása, rukávov a niekedy aj výstrihu (ich nosenie postupne zakázané, naďalej nosené iba šľachtou); pozri *zvon*; *móda*

gotický sloh - franc. l'art gotique – „umenie Gótov“

<http://hr.wikipedia.org/wiki/Gotika>

http://es.wikipedia.org/wiki/Categor%C3%ADa:Pintores_del_G%C3%B3tico

-franc. *l'art gotique*; názov od *Vasaryho*, ktorý *Gótov* považoval za *barbarov*; až počas *romantizmu* sa stal pojem *art gotique* pozitívnym slohovým označením; vo všeobecnosti kultúra a umenie 12.-15.-16.st., vrcholného až neskorého *stredoveku*; vznik vo Francúzsku počiatkom 12.st., o 100 rokov gotický sloh známy v celej Európe (Anglicko posledná štvrtina 12.st., Nemecko 1. tretina 13.st.); okolo 1450 vplyv gotiky slabne, aby po 1550 zmizol celkom

-spoločenské okolnosti ovplyvňujúce charakter gotického umenia: upevňovanie feudálneho systému, budovanie centrálnej moci, vznik nových *miest*, občianskych výsad; rozvoj remesiel, obchodu > vojny, *križové výpravy/krucciáty* (ekonomické dôvody zastierané náboženskou motiváciou); narastanie sociálnych nepokojov, sedliacke vojny, reformné náboženské hnutia, rozštiepenie cirkvi (schizma; 1378-1417); hladomor, epidémie > *chiliastické vlny* > motívy "*tancov smrti*", *kostlivcov/ imortel*, *posledných súdov*, *bláznov*, *karnevalov*; protestantizmus, sektárstvo, *hermeneutika* > *ikonoklazmus*, *ikonodulovia*, *ikonolatria*; *mesačné obrazy*, *Turínske plátno*

-charakter umenia: Boh prestupuje všetkým a cieľom umenia je presvedčiť o pravosti kresťanskej viery; umenie, najmä maliarstvo a sochárstvo, je literatúrou negramotných a chudobných duchom (vo význame neznačkej pravdy; pozri *bible pauperum*) a morálne hodnotenie sveta vysvetľované prostredníctvom *kresťanských symbolov*; gotická predstava krásy má tesný vzťah k prírode stvorenej Bohom > krásne je to, čo sa blíži prírode, ktorú stvoril Boh z ničoho a človek - *umelec* iba odkrýva túto stvorenú krásu, ale sám ju nevytvára, je iba remeselným realizátorom diela (pozri *ars mechanicae*); príznačná zmena: odklon od obrazového typu *Krista sudcu* (*Majestas Domini*, *Pantokrator*), ktorá vychádzala z ranokresťanskej mystiky desu, a príklon k téme *Márie*, vyjadrujúcej mystiku lásky (súciť, ochrana, rovnosť, materinské pochopenie, odpustenie)

architektúra:

-vertikalita odľahčeného muriva, premyslený *klenbový a oporný systém*: *krížová klenba, vimperk, rozeta, fiála, prípory, pilier*; pozri *kapitulná sieň, klenba hviezdová, klenba krúžená*

Francúzsko:

-vedúce postavenie architektúry v umeleckých druhoch; od poč. 12.st. v *Ile-de-France* (prestavba chrámu v Saint-Denis u Paríža opäťom Surgerom); rozšírenie do Európy pod názvom *opus modernum* alebo *opus francigenum*; (*katedrály* v Chartres, Remeši, Amiensu); pozri *Villard de Honnecourt; burgundská stavebná škola*

Anglicko: vývoj od konca 12.st.; členenie: pozri *gotika anglická: raná gotika/Early english, Decorates Style/ dekoratívna a perpendikulárna gotika /Perpendikular Style*

Nemecko: nahradenie bazilikovej dispozície *halovým* chrámom; pri nedostatku kameňa: *tehlová gotika*;

Taliansko:

-spájanie zaalpskej a talianskej architektúry, vyrovnávanie sa s byzantským vplyvom; chýba jednotná koncepcia; pozri *lombardská škola*

Španielsko:

-ovplyvnené tradíciou, politickou aj náboženskou situáciou (*mudéjarský sloh*); vývoj pokračoval aj v dobe, keď vo Francúzsku doznal; hlboké korene zanechala *flamboyantná gotika*

Slovensko: *gotika anjouovská*

Čechy:

-prvé podnety prinesené *cisteriákmi* v pol.13.st., umelecké centrum v *Prahe* (*huta pri katedrále sv.Víta*; stavitelia: Matyáš z Arrasu, Petr Parlér); najvýznamnejšie stavby: chrám sv.Víta, Karlštejn, Staromestská mostecká veža, Karlov most; neskorá gotika: *Vladislavská gotika* (*Vladislavská sála na Pražskom hrade od Benedikta Rejta*); pozri *Betlehemská kaplnka*

pozri *mniška, triskelis, d'atelinový list, portál sedlový, stĺp zväzkový, klenba hráňová, klenba krúžená, klenba hviezdová, klenba rebrová osemdielna, klenba rebrová šesťdielna*

sochárstvo:

-oproti románskemu slohu nadobúda väčší význam; dôležité postavenie *hút stavebných*;

Francúzsko:

-v sochárstve význam celkového usporiadania, vyváženosť figúr, symetria a prehľadné členenie; sochy na *archivoltách*, v *ostení, tympanónoch* nie sú spojené ale stoja samostatne, čo bol prvý krok k obnoveniu monumentálnej voľnej plastiky od antických čias (*katedrála v Remeši*); dovŕšenie námetu *Posledného súdu*, vytvorenie typu *Beau Dieu/krásny boh*, stále väčšia odlišnosť medzi dvorským umením (os v tvare S, pozri *gotické zakrivenie*, vznik *krásneho slohu/ internacionálnej gotiky*) a umením realistickým

Anglicko:

-v sochárstve expresívny pohyb (sochy na náhrobkoch)

Nemecko:

-rozvíjaný *krásny sloh* aj realistické umenie pod vplyvom holandského umenia, dramatický pátos a expresivita (*mystické kríže a piety*); pozri *kameňolit*

Slovensko:

-rozvoj *rezbárstva* a drobných drevených plastík (*krucifixy, piety, madony* s dieťaťom); najväčšou pamiatkou oltár majstra Pavla z Levoče; sochárska tvorba v znamení *huty* Košickej (východné Slovensko), bratislavskej (stredné a západné Slovensko); pozri *Spišská kapitula, Spišský hrad*
Čechy: *krásny sloh* okolo 1400: *madony*: Krumlovská, Plzenská; umelecký rozvoj prerušený v čase husitských vojen

maliarstvo:

-nástenné maliarstvo stráca výsadné postavenie v dôsledku nových stavebných postupov, ktoré odstraňujú súvislú stenu; poslanie preberá *vitráž a sklomalba*

Francúzsko:

-sklomalba a vitráž: v 1.pol.13.st. (Chartres, Bourges); pretrváva význam *knižnej maľby*;
Taliano: 13.st. (*ducento*): vplyv byzantskej tradície v okruhu *sienskej školy*, ďalším strediskom Rím; vedúcou osobnosťou Giotto a Cimabue; predznamenáva *renesanciu (maniera moderna)*; novinkou je priestorové poňatie a snaha o vystihnutie trojrozmernosti figúr

Slovensko:

-v *tabuľovej maľbe* vyhranení *lámaný štýl*; významná pamiatka: 48 tabuľových obrazov hlavného oltára Košického dómu s legendami o sv. Alžbete; nástenné maľby v *Spišskej Kapitule* (korunovácia Karla Róberta z Anjou); *knižné maliarstvo* reprezentované Košickým *graduálom*

Čechy:

-*tabuľová maľba* nastupuje oneskorene okolo 1300; dvorské umenie v pol.14.st. (Mistr Vyšebrodského oltára, Mistr Theodorik; v 14.st. najväčší význam *knižná maľba (Pasionál* abatiše Kuntuhy, Bible Velislavova)

Baleka: vrcholné a neskoré obdobie stredovekého umenia; dobový sloh zahŕňa umenie západoeurópskych národov od 12.-do 16.st.; presnejšia periodizácia prihliada na historické osobitosti jednotlivých národov; počiatky gotiky vo Francúzsku kladené do pol.12.st., v Anglicku do poslednej štvrtiny 12.st., v Nemecku do prvej tretiny 13.st.; rozdielne je aj obdobie doznievania gotiky; Taliansko má zvláštny vývoj daný skorým nástupom renesancie, čo bolo spôsobené antickou tradíciou; termín gotika vznikol medzi renesančnými umelcami (*Vasari*); umelci gotikou označovali umenie medzi antickým starovekom a renesančným novovekom; považovali ho za *barbarské* a cudzorodé domácej (talianskej) tradícii, ako neharmonické; vznik gotiky pripisovali chybné *Gótom* a spájali s ním zánik antickej kultúry; termín gotika mal pejoratívny nádych až do poč. 19.st.; vtedy *zberatelia* (T. Rickmann), bádatelia a spisovatelia dospeli k historickému prehodnoteniu tohto vývojového obdobia (1820); termín gotika, gotický sloh prijali v tom čase *dejepis umenia* a teória umenia; spoločenskú základňu gotického slohu vytvorilo upevňovanie feudálneho poriadku; ten sa vyznačoval centrálnou mocou panovníka a súčasne (predovšetkým) rozvojom výrobných síl; vznikali nové *mestá* s občianskymi výhodami pre mešťanov, rozvíjalo sa vzdelanie (vznikali *univerzity*); rozvíjali sa remeslá, obchod a tovarové vzťahy; to všetko viedlo k početným vojnám a niekoľkým *krížovým výpravám* (*Palestína, Cyprus, východná Európa*); náboženská motivácia týchto vojenský výprav zastierala skutočné ekonomické, sociálne a politické dôvody; stredovek tohto obdobia poznačil rad hladomorov, epidémií *moru* a *chiliastických* vln; v umení sa to odrazilo námetmi jazdcov smrti (*apokalyptickí jazdci*), *kostlivcov, tancov smrti, posledných súdov*, koncov sveta (pozri *súdny deň, Harmagedon, prevráteného sveta, bláznov a kanevalov*); v tomto období dochádzalo k prehlbovaniu sociálnych rozporov, čo viedlo k nepokojom, sedliackym vojnám, odbojom miest, reformným hnutiam (pozri *reformácia*), na ktoré reagovala dobová *grafika* mimoriadne silno (pozri *drevorez*); cirkev si podržala aj v tomto období ideologickú nadvládu, hoci ju postihlo rozštiepenie (*katolicizmus, protestantizmus, sektárstvo, hermeneutika*); z tohto pohľadu sa cirkev musela vyrovnávať s funkciami umenia (pozri *ikonasmus, ikonolatria*); to prenikalo do cirkevných praktík (bohoslužby: hudba, divadlo, obraz; porovnaj ranostredoveký *mirákel*, barokové *theatrum sacrum*); tieto cirkevné praktiky boli často v rozpore s vieroučnými dogmami; proti bohatstvu cirkvi (zbohatnuté kláštory) sa čas od času obracali reformy, ktoré sa usilovali o návrat k pôvodnej rehoľnej chudobe (napr. reformy *Bernarda z Clairvaux*; porovnaj reformné úsilie z kláštora z *Cluny*, spomínané v *románskom slohu*); sochy boli odmietané ako *idoly*, zakazované boli aj farby a drahé materiály, ktoré boli pre

stredovekú filozofiu veľmi dôležitú (pozri *symbolika farieb, drahé kamene, kožušina*); jeden z teoretikov tohto zmyslovo asketického hľadiska (sv. *Donatus z Besanconu*) presadzoval používanie temných farieb a prvoradosť kresby, ktorá abstrahuje a potláča zmyslové pôsobenie maľby; vonkajšej aj vnútornej kritike čelila cirkev cezúrami (pozri *cenzúrny edikt*), kľatbou, reformami rádov, prenasledovaním odštiepencov (pozri *kacíri*) ap.; napriek tomu cirkev predstavovala mimoriadne silnú náboženskú, politickú a ekonomickú silu; mala veľký majetok, získala výsady (mincovníctvo, súdnictvo); všetky tieto javy odrážalo umenie, filozofia, *estetika, tvaroslovie, symbolika*, sociálne funkcie diel; všeobecná charakteristika umenia: sloh vznikol vo Francúzsku na území *Ile-de-France* (ostrov Francie); presadil sa najprv v architektúre, ktorá bola v tej dobe vedúcim druhom umenia; gotická architektúra sa odklňala od románskej hmotnosti; rozvíjala nové konštrukčné princípy *skeletovej stavby*, ktoré sa odrazili aj v charaktere sochárskeho a maliarskeho diela, ktoré pomáhalo vytvárať architektonický priestor; gotický sloh vytvoril sústavu, ktorá odrážala dobový svetový a umelecký názor; kostol naďalej predstavoval triumf nad dočasnou pozemskou bytí; bol odvodený z *náhrobku* a bol chápaný ako miesto, kde sa nachádza nebeský raj (*nebeský Jeruzalem*); architektúra, sochárstvo a maliarstvo realizovali filozofické, *etické* a *estetické* predstavy kresťanského *univerza*; všetkými zákonmi univerza/vesmíru preniká Boh; božia všade prítomnosť bola chápaná ako priezračnosť a *svetlo*; toto svetlo osvetľuje ako skutočné slnko (doslova aj duchovne) zhromaždenie veriacich prostredníctvom veľkých farebných okien, ktoré menia biele svetlo na farebné v súlade s kresťanskou *farebnou symbolikou*; dobová filozofia delí jednotlivé druhy umenia na slobodné a mechanické (pozri *ars mechanicae, slobodné umenia, sedem slobodných umení*, porovnaj staroveké *neslobodné umenia*); maliarstvo a sochárstvo je pre svoju remeselnosť zaraďované medzi mechanické umenia; *umelec* zostáva v anonymite (pozri *anonym*), prinajmenšom spočiatku; pri vzniku diela je mu priznané iba remeselné prevedenie, zatiaľ čo tvorivá zložka procesu a program sú vyhradené *cirkevným ocom* (pozri *concerto*); takouto deľbou ukončil *koncil Nicejský* (787) dávny *obrazoborecký* spor; z takejto deľby medzi *umelca* (realizátora) a cirkev (duchovného tvorcu) vychádzala predstava (živá už v *karolínskom umení*), že pravým pôvodcom diela je zadávateľ (*donátor*), ktorý ho zasväcuje Bohu, *svätcom*, a nie umelec, ktorý dielo vytvára; sochárstvo a maliarstvo bolo podriadené architektúre, ktorej *krásu* (lat. *venustas*) malo obohatiť; umenie má za cieľ presvedčovať o pravosti kresťanskej viery a prispieť k etickej premene sveta; všetky témy, *motívy*, programy, *kompozícia, symboly, alegórie, metafory* sú silno preniknuté morálnym hodnotením; z tohto pohľadu je treba považovať sochárstvo a maliarstvo za literatúru negramotných, neznalých písma aj pravdy (porovnaj štýl *Bible pauperum*); morálne hodnotenie sveta vrátane predkresťanskej tradície sa deje prostredníctvom symbolov zvierat, rastlín, kameňov, kovov, prírodných živlov, geometrických obrazov, *labyrinthov*, písmen, čísiel ap.; tieto *symboly* (pozri *kresťanské symboly* a ď.) zachycujú cirkevné spisy, výkladové komentáre týchto spisov alebo sú zaznamenané v *beštiároch* a *herbároch*; tesný vzťah k prírode stvorenej Bohom, (prírode chápanej aj morálne) sa odrážal v gotickej predstave *krásy*; podľa tejto predstavy iba to dielo je krásne, ktoré sa približuje k prírode; krásu v stredovekom poňatí bolo možné poznať zmyslami; ľudské zmysly navyše v prírode rozpoznávali mieru, *proporcie*, vzťahy jednotlivostí a ich podriadenie obecnému zákonu univerza (Bohu); Boh stvoril prírodu z ničoho slovom; umelec iba odokrýva túto stvorenú krásu, ale sám ju nevytvára; bytie bolo chápané ako svetlo, ktoré urobilo svet viditeľným; v tomto viditeľnom svete sa umenie stalo dôležitým prostriedkom objasnenia viditeľného ale aj neviditeľného a predsa jestvujúceho; umenie spájalo reálny svet zmyslovej skúsenosti s neviditeľnými zákonmi *harmónie*, *dobra* ap.; zmyslovo a duchovne poznaná skutočnosť viedla napr. k *iluminácii* kníh ale aj k metaforickému chápaniu knihy ako objektu a zdroja poznania; preto už samotné ukázanie knihy veriacim malo význam; v *ikonografii* sa to odráža v motíve *bibliofagie* (v kladnom význame: jedenie knihy ako strovenie múdrosti (*Apokalypsa Jána*: Ján zjedol zvitok, podávaný mu anjelom, aby pochopil tajomný boží zámer s ľudstvom v deň posledného súdu); gotický stredovek zložito a dômyselne rozvinul významy spojené so svetlom (využil pritom už arabských poznatkov optiky); uplatnil ich v *sklomalbe* (chrámové okná), v *tabuľovej* aj *knižnej maľbe* (zlaté *pozadie*; pozri *pastiglia, basma*), sochárstve (*polychrómia*), v motívoch (*svetelné symboly: kohút* atď.); aj do ponímaní svetla prenikalo morálne hodnotenie: svetlo (dobro, mravný zákon) bojovalo so zlom (tmou); tento význam boja dobra a zla, svetla a tmy je uložený aj černo-bielom kontraste *drevorezov*, ktoré zohrali výraznú úlohu v dobových sociálnych zápasoch; so svetlom je spojený aj význam farby (porovnaj *farba* 1,2); farba je zhmotnením svetla, preto krásne je všetko, čo je žiarivé (*Tomáš Akvinský*); s tým súvisí aj docenenie materiálov; keď je materiál bežný a neušľachtilý (drevo, kov) je *pozlacovaný* a *polychrómovaný*; vzácny materiál (*drahokamy, zlato* ap.) sa stáva sa priamym nositeľom kladného významu (drahokamy osadzované na kríže, koruny); gotická ikonografia prešla aj tematicky

základnou premenou; príznačný je odklon od vedúcej románskej témy *Krista sudcu (Majestas Domini)*, ktorej emocionálne pôsobenie je založené na mystike strachu; gotika sa priklonila k téme Márie, ktorej mystika je založená na láske a ochrane; nad mužským princípom, ktorý žiada zásluhy kresťana a pod hrozbou pekla si vynucuje poslušnosť, víťazí ženský princíp súcitu, ochrany, rovnosti, materinského pochopenia a odpustenia všetkého; tento princíp cez odpor cirkvi vyznávali predovšetkým sociálne utláčané vrstvy (zobrazenia Márie na povstaleckých *zástavách, mariánsky kult, piety, Mária s ochranným plášťom*, mariánske legendy (pozri *mariánsky cyklus*))

Francúzsko:

Baleka: francúzska gotika vznikla v oblasti *Ile-de-France*; vedúcim druhom bola architektúra; odrážala predstavy vesmíru a kresťanského ľudstva; v sochárstve sú medzi ranogotické diela radené figurálne plastiky a reliéfy západného (vstupného) *portálu* kostola St.Denis (opátstvo v Paríži) a západného portálu *katedrály* v Chartres (1145); dôležité boli tzv. *kráľovské galérie* (Notre Dame v Paríži; galéria zničená počas 2.sv.vojny); postupom času sa sochárska výzdoba uplatnila aj na katedrálach priechodných v Amiens a Remeši (13.st.); tieto sochárske výzdoby zavŕšili ikonografický program *posledného súdu* (Kristus ako *krásny boh*; hlavný portál katedrály v Amiens, 1230); objavuje sa už námet Márie (Zlatá Panna Mária, Amies, 1280), námet *prorokov* a výjavov zo *Starého a Nového zákona*; vývoj pribrzdilo ale nezmenilo reformné úsilie *cisteriáckeho rádu*; vývoj gotického sochárstva dospel k dokonalej *kamenárskej* práci sochárov; charakteristické sú pretiahnuté figúry, kaskádovito klesajúce drapérie, tzv. *vnútorný zrak*; gotika vstrebala antické vplyvy *Navštívenie* (západný portál katedrály v Remeši, 1240), byzantské aj východné vplyvy; postupom času sa rástla individualizácia a portrétnosť postáv a zväčšoval sa rozdiel medzi dvorským umením (os sôch vo tvaru S; *gotické zakrivenie*) a medzi umením spätým s realistickými prúdmi; okolo roku 1400 sa objavuje tzv. *krásny sloh*, ktorý postupne zovšeobecnel (pozri *krásne madonky, Beau Dieu, lámaný štýl, mäkký štýl*); ustupuje význam a uplatnenie kamennej sochy viazanej na architektúru a rastie význam drevenej voľnej sochy (*madony, piety*), ktorá sa uplatňuje na oltároch, a sochy zo *slonoviny*; francúzska slonovinová rezba ovplyvnila tvorbu iných krajín (Korunovácia Panny Márie, polychrómovaná slonovina, posledná štvrtina 13.st.); voľná socha odrážala trend zosvetš'ovania sakrálnych motívov a rozšírenie námetov o poľovnícke výjavy, *turnaje*, hry ap.; dôležitú úlohu v gotickom sochárstve mali *stavebné huty*; premiestňovali sa na rôzne miesta, ale súčasne zaručovali vývojovú kontinuitu; v súlade so spoločenskými premenami boli huty postupne nahrádzané *cechmi* a cechovými majstrami (odtiaľ pochádza dnešný titul umelca Majster); vyvíjala sa predstava o *originalite* a *autorstve*, ktoré nepoznalo románske obdobie; veľký význam v sochárstve mali *architektonické články* (*hlavice, fiály* v podobe kytíc a krabov, *kapustových ružičiek* - 14.st., ap.); v týchto architektonických článkoch sa odrážala miestna fauna a flóra, *monštrá* (*chrliče*); mimoriadny symbolický význam mali *ružice* (*rozety*) na priečelí katedrál; na západnom priečelí symbolizovali západ slnka; gotické sochárstvo sa okrem sakrálnych stavieb uplatnilo aj na svetskej architektúre: nemocnice (*špitál* v Beaune), *hradoch* (Pierrefonds 15.st.), na *fontánach*, mestských domoch, palácoch (pápežský palác v Avignone, 1342-62), na *náhrobkoch* (náhrobok Filipa III. Smelého v Saint-Denis od P.de Chellesa a J.d'Arrasa); nástenné maliarstvo (dochovalo sa ho málo) sa vďaka *skeletovej* stavbe uplatnilo iba na chrámových klenbách (kostol v Le-Petit-Quevilly, 13.st.) a na stenách niekoľkých svetských stavieb (pápežský palác v Avignone 14.st.); poslanie nástenného maliarstva prebrala *vitráž*; známe boli práce z dielne St. Denis (St. Denis, Chartres, St. Chapelle v Paríži); rozmach knižnej maľby a rozšírenie tlačenej ilustrácie bol spôsobený objavom kníhtlače; v 13.st. mala vedúce postavenie parížska knižná maľba (biblie, *žaltáre, breviáre*); parížske *knižné maliarstvo* malo tesný vzťah k ostrovnému vývoju (pozri *inzulárne umenie, ostrovné knižné maliarstvo*); francúzsku knižnú maľbu reprezentujú *Žaltár kráľovnej Mary* (poč.14.st.), *Bedfordská kniha hodínok*, *Žaltár Ludovíta Svätého* (1256); iluminácia dvorského prúdu sa rozšírila z Paríža do Dijonu, Bourges, Avignonu; v dielňach týchto miest sa prelínali južné a severské vplyvy; v 14.-15.st. sa rozšírila obľuba hodínok; za najvýznamnejšie sú považované Prebohaté hodinky vojvodu z Berry (1413-16), ktoré iluminovali bratia Paul, Jean a Armand z Limburka; popri farebnej iluminácii sa v 14.st. presadila od pol.14.st. tiež *grisaille* (knižná maľba s odtieňom jednej (sivej) farby; objaviteľom *grisaille* je J.Pucelle (druhý zväzok Bellevillského breviára))

Španielsko:

Baleka: v španielskom gotickom umení sa presadili lokálne zvláštnosti podmienené tradíciou, podnebím, politickou a náboženskou situáciou; gotický sloh doznieval dlhšie ako vo Francúzsku;

hlboké korene v Španielsku zapustila *flamboyantná gotika*; presadili sa *mudéjarské* prvky (porovnaj ranorenesančné *gótiko florido*); pozri *tehlová gotika*; sochársky vývoj najmä v architektonickej plastike a v skulptúre bol ovplyvňovaný francúzskou a talianskou tvorbou; tieto podnety boli premieňané vlastným španielskym výtvarným názorom (náhrobné figúry Elisendy de Moncada, 1364, kláštorň kostol S.Maria de Peralbes; Biela madona z hlavného portálu katedrály v Léone); vlastný španielsky výtvarný názor rozvíjaný v *hutách* (napr. v Pobletu); hlavným sochárskym materiálom bol biely vápenec a *alabaster* z Gerony (polychrómovaný *alabaster*: Karol Veľký, 1345, od J.Carcallsa); nástenné maliarstvo sa rozvíjalo v niekoľkých okruhoch; vynikajú *fresky* katedrály v Salamanke (N.Fiorentino), v *krížovej chodbe* katedrály v Léone (N.Francés), v kaplnke sv.Michala v kláštore Peralbes (F.Basssy rozvíjal odkaz *sienskej školy*); rozšírila sa *tabuľová maľba* (P.Serra: oltár sv.Ducha, katedrála v Maurese u Barcelony); prostredníctvom L.Dalmaua, ktorý navštívil Flámsko, zasiahlo do španielskej maľby zasiahlo aj *flanderské maliarstvo* (termín flámske maliarstvo zahŕňa tvorbu Flander až od 15.st.); Dalmauova Madona vzývaná radnými (1445, kaplnka mestskej rady v Barcelone) je prvým zobrazením krajiny v španielskom maliarstve; knižnú ilumináciu reprezentujú *kodexy* kráľa Alfonza X.; významní iluminátori F.Bassa, R.Desporal (Kniha privilégii mallorských kráľov, 1334), Pedro, Jaume a Joan Serra

Nemecko:

Baleka: nemecké gotické umenie silne ovplyvnené francúzskou tvorbou; nemecká sakrálna architektúra preberala typ dvojvežovej katedrály, ale používala aj jednověžový typ; nemecká gotika zasiahla aj profánnu architektúru (hrady, paláce, meštianske domy); v prípade nedostatku kameňa (severné Nemecko) boli používané tehly (Lübeck; pozri *tehlová gotika*); z francúzskej tradície vychádzajú katedrály v Freiburgu (1200-1354) a v Kolíne nad Rýnom; sochárska výzdoba týchto katedrál sa podriadila francúzskemu architektonickému štýlu (sochári prešli francúzskymi *hutami* a voľne pretvárali francúzske predlohy: *Panny múdre a nerozumné z tzv.Rajskej záhrady*; katedrála v Magdeburgu); nemeckí sochári kládli základy miestnemu dobovému ľudskému typu (*Ecclesia a Synagoga*, piliér *Posledného súdu* katedrály v Štrasburgu, 1220-30); z francúzskej predstavy figurálnych radov (porovnaj *galéria kráľovská*) vychádzajú proroci západného priečelia katedrály v Štrasburgu (1280-90); neskorší sochársky vývoj sa delí na idealizujúcu a realistickú vetvu; realistická vetva bola pre vývoj dôležitejšia; reprezentuje ju Bamberký jazdec a Adamova brána bamberského dómu (prvý *akt* Adama a Evy v nemeckom sochárstve); v závere gotiky kladený dôraz na individualitu postavy, niekedy až na hranici portrétnosti (Naumburský majster: Regilidius, Eckerhard a Uta; dóm v Naumburgu, pol.13.st.); drevená skulptúra tiež sledovala vetvu idealizujúcu (*krásny sloh, krásne madonky*) a realistickú, ovplyvnenú holandským umením: H.Multscher (Trpiteľ, dóm v Ulme), B.Notke, M.Pacher, Veit Stoss, T.Riemenschneider atď.; v ikonografii majú hlavný význam mariánske motívy (pozri *mariánsky cyklus*); nástenná maľba dosiahla vysokej úrovne už koncom 12.st. (výzdoba krstnej kaplnky sv.Gerona v Kolíne nad Rýnom (pozri z otonskej doby *Geronov kríž*), výzdoba stropu kostola sv.Michala v Hildesheim; rozvíjala sa aj *tabuľová maľba*: oltárny nadstavec (*retabulum*) Wiesenkirche v Soest (1250); v tabuľovej maľbe aj sochárstve sa vyhranil *lámaný štýl*; vývoj maliarstva ovplyvnený francúzskymi a holandskými podnetmi

Taliansko:

Baleka: talianska gotika vznikala v odlišných podmienkach aké boli v okolitých krajinách; v *ducentu* (13.st.) sa vo *Florencii* pretínali byzantské vplyvy (*maniera greca*), západoeurópske vplyvy a prúdy predznamenávajúce renesanciu (*maniera moderna*); umenie sa vyznačovalo jasnosťou a monumentalitou; rozsiahla bola stavebná činnosť *cisteriákov, františkánov, dominikánov*; nastal rozmach svetských stavieb, kde sa uplatňovalo maliarstvo a sochárstvo; v sochárstve mali významné postavenie N. a G. Pisano (sarkofágy, kazateľnica *baptisteria* v Pise, 1260); G.Pisano pretváral francúzske podnety (figúry sienského dómu, kazateľnica v Pise); aj maliarstvo sa vyrovnávalo v byzantským vplyvom, najmä okruh *sienskej školy* (G. da Siena, D. di Buonasegna); okrem Sieny bol ďalším strediskom Rím (ale aj iné mestá); vedúcimi osobnosťami sa v tom čase stali Cimabue a Giotto (freskový cyklus kostola S. Francesco v Assisi); najmä Giotto ovplyvnil taliansky vývoj a jeho kompozičné princípy (farba, perspektíva, svetlo) mali hlboký vplyv v ďalšom vývoji (Život Krista a Márie, Posledný súd; kaplnka v Aréne, Padova, 1305-07); s menom Giotta a ďalších umelcov na prelome gotiky a renesancie je spájané obdobie

protorenesancie; vplyv neskorogotického *naturalizmu* na tvorbu ranorenesančného umelca A. Mantegna

Čechy:

Baleka: v dôsledku hospodárskeho a politického vývoja prijali prvé podnety gotiky už krátko po roku 1200; gotické vplyvy prenikali z Porýnska, Frankov, Podunajska; najsilnejšie sa presadzovali v západných Čechách (premonstrátsky kláštor Teplá), v južných Čechách a na Morave (kostol v Třebíči, v Tišnově); nový umelecký smer prinášali cirkevné rády (cisteriáci, premonstráti); rozšírenie gotiky umožnila vzťahujúca sa stavebná činnosť cirkvi a vznikajúcich miest; pre český vývoj bolo dôležité umelecké prostredie Francúzska; odtiaľ prišli napr. Vilém z Avignonu, Matyáš z Arrasu (prvý staviteľ katedrály sv. Víta); rozmach českej gotiky späť s príchodom Petra Parléra a jeho *stavebnou hutou*; slohové rysy tejto huty sa uplatnili na katedrále sv. Víta, na kaplnke Všetkých svätých na *Pražskom hrade*, na *Karlovom moste* so Staromestskou mosteckou vežou; sochárstvo: z parlérovej huty pri chráme sv. Víta vyšli aj základné sochárske diela umiestnené v katedrále sv. Víta: polychrómovaná socha sv. Václava (1373), portrétna busty *triforia* (s výraznými realistickými rysmi parlérovej huty), náhrobky, sochárska výzdoba Staromestskej mosteckej veže; architektonické sochárstvo sa rozvíjalo aj mimo Prahu: tympanóny, kružby, konzoly, pätky, hlavice s motívmi českej fauny a flóry (kláštorň kostol Zlatá koruna); aj v českom prostredí sa šírila kamenná aj drevená voľná socha: motívy *piet*, *ukrižovania*, *krásnych madon* (*Madona krumlovská*, *Madona plzenská*); *krásny sloh* sa rozšíril v českých krajinách okolo 1400; napriek *husitskému* obdobiu, keď bolo zničených množstvo diel, nebola prerušená kontinuita umeleckého vývoja a koncom 15. st. gotický sloh prežil svoj druhý vrchol: portál a okná Staromestskej radnice, výzdoba Pražskej brány v Prahe (B. Rejsek), kráľovské oratórium v katedrále sv. Víta (B. Riedl, portál radnice v Brne (A. Pilgram); české gotické maliarstvo zaujíma v európskych súvislostiach dôležité miesto (pozri *česká maliarska škola*); nastupuje oneskorene po roku 1300; spočiatku sa uplatňuje *tabuľová maľba* (oltáre, závesný obraz), *nástenná maľba* (freska; málo dochovaná), knižná *iluminácia*; vo všetkých druhoch maľby a v oboch jej prúdoch (dvorský a realistický) dochádza k zosvetšňovaniu motívov; v 1. pol. 14. st. prevládala v maliarstve dejovosť (*christologický cyklus* nástenných malieb johanitskej komendy v Strakoniciach, ilustrácia *Velislavovej biblie*; v 2. pol. 14. st. prevládil význam dvorského umenia s výraznými medzinárodnými rysmi (*Majster vyšebrodského oltára*); to bolo posilňované príchodom cudzích *majstrov* (M. Wurmser zo Štrasburgu) a maliarmi, ktorí poznali cudziu, napríklad taliansku maľbu (*Theodorik*); české maliarstvo zaznamenalo druhý vrchol v pohusitskom období (*Majster litoměřického oltára*) a doznalo okolo 1500 doznalo v pohusitskom období okolo 1500; *nástenné maľby* sa dochovali iba v zlomku vďaka vojnovým udalostiam; zachované diela dávajú predstavu o ich povahe (Emauzy, kostol Panny Márie; kaplnka sv. Kataríny na *Karlštejne*, ďalej niektoré dedinské kostoly); rovnako zriedkavo zachovaná aj *sklomaľba* a *vitráž* (brnenská radnica, vitráž s erbom českého kráľa, 1440); iné odbory maľby ako napr. *mozaika* boli v českom prostredí zriedkavé (*Zlatá brána* južného priečelia chrámu sv. Víta v Prahe, benátska práca); vedúcim odborom bola *knižná maľba*; v 1. pol. 14. st. vznikol *Pasionál abatiše Kunhuty*, *Velislavova bible* s ilustrovanou legendou o sv. Václavovi, *Liber depictus*; v 2. pol. 14. st. vznikol *Liber viaticus Jana Středy*, ktorý mal zakladateľský význam pre výzdobu celého okruhu rukopisov; iný prúd predstavovala v poslednej tretine 14. st. *iluminácia Bible Albrechta ze Šternberka* a *Antifonár* a *Bible pisaře Johánka ze Strělek*; vývojový vrchol predstavujú *rukopisy* Karola IV. a Václava IV. (pozri *česká maliarska škola*, *knižná maľba česká*), ku ktorým patrí rytiersky román Willehalm, z radu biblií *Bible Václava IV.* a *Bible Konráda z Vechty*, ďalej *astronomické rukopisy* (*Vídeňský astronomický rukopis Václava IV.*)

Slovensko:

skripta Pf v Nitre: na Slovensku prebiehal prechod od románskeho slohu ku gotike pomalšie ako v českých krajinách; prechodný štýl sa prejavil napr. v kostole v Bíni (1250) a v *Spišskej Kapitule* (1240-1280); po ničivom tatárskom vpáde prišla intenzívna nemecká kolonizácia a s premonstrátskym a cisteriáckym rádom koncom 13. st. prišiel aj gotický sloh; prvý najstarší gotický kostol postavený 1244 v Kaplnke pri Trnave (na veži ešte združené románske okná); koncom 13. st. sa sieť jednododových kostolov rozširuje na Gemer, Turiec, Liptov, Šariš, Bratislavu atď.; tu ich zakladal rád františkánov a dominikánov; s rozvojom banských a obchodných miest sa začali stavať v období rozvinutej gotiky početné farské jednododové kostoly (Zvolen, Prievidza, Handlová, Pukanec, Skalica); ich umelecká hodnota bola vcelku iba

priemerná; zriedkavejšie boli trojlod'ové kostoly bazilikového typu, ale ani tie nepredstihli bežný stredoeurópsky priemer: dóm sv. Martina v Bratislave (1320), Kremnica (1328), Štítik (1328), Prešov (1347), Trnava (1380); najmonumentálnejšou gotickou stavbou na Slovensku je dóm sv. Alžbety v Košiciach (1400-40); z pôvodného projektu päťlod'ovej baziliky s jedným *transeptom* a s dvoma vežami, bola dobudovaná ako trojlod'ová bazilika s transeptom širokým a vysokým ako hlavná loď a s jednou vežou; v neskoréj gotike veľa kostolov prestavaných; východné Slovensko bolo ovplyvnené košickou hutou; k nej patril *majster* Štefan, ktorý sa podieľal na dostavbe košického dómu; stredné a západné Slovensko bolo pod vplyvom bratislavskej *stavebnej huty*, ktorá vychádzala z tradície viedenskej svätoštefanskej huty (Hans Puschbaum): dóm sv. Martina v Bratislave, kostoly v Kremnici, Banskej Štiavnici, v Prešove a i.; svetská architektúra vrcholnej a neskoréj gotiky je reprezentovaná stavbami hradov a zámkov: Zvolen, Víglaš, *Spišský hrad*, Trenčín, Beckov, Strečno, Orava a ď.; opevňovali sa mestá: Bardejov, Levoča, Košice, Bratislava); v gotickom slohu stavané aj radnice a meštianske domy, najmä na *Spiši* (väčšina z nich neskoršie prestavaná)